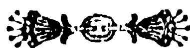
काळ ग न्यायद ढि नाटक.

किंमत. रु. ०—७—०.

કળિયુગ ન્યાયદર્શન નાટક.

નવાંકી.

રચનાર,

મણિશંકર પરભૂરામ પન્ડિત,

વિચાર કરતાં શીખવા વિષે સંભાષણ.

મનસૂધારક સૂચના, વિગેરેનો કર્તા.

અમદાવાદ

આર્યોદય પ્રેસમાં છાપી પ્રસિદ્ધ કર્યું.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૮૩.

કીમત ૦-૭-૦

(આર્યા.)

“હાસ્યજનક નાટકથી, ફરી કઢાયે અનીતિ મૂર્ખાઈ”
“નકલ બરાબર કરવે, દોષિત જનમાં વસે છ સુધરાઈ.”

पात्रजन.

મી૦ ડેવી. ફુલિટસ મેજીસ્ટ્રેટ .... માજીસ્ટ્રેટ
ભગીરામ .... શિરસ્તેદાર
ગડબડદાસ. .... કારકુન
પંચમખિખમારખાં .... નાયક
આબુ મીયાં .... ૧ સીપાઇ
જાંબુ મીયાં. .... ૨ ,,
રામો. .... ૩ ,,
ચિટનીસની તેનાતમાં

છગનીસ. ....સાહેબનો બટલર.
ગોબી. .... ઘોડાવાળો.
ગેબીદાસ. .... બાવો.
જમનાબાઇ .... રામકી
કુંપડજી .... પટેલ.
પરાગજી .... પટેલનો ભાઇ
રામલો. .... ૧ ઘેડો.
ગોપલો. .... ૨ ઘેડો.
ધનસુખરાય .... ૧ મુખત્યાર
હુકુમતરાય .... ૨ ,,
ફુલચંદ .... મહાલનો કારકુન.
શા. કચરા પુંજા. .. .. .. મોદી.
દરિઆવખાં. .. .. .. પોલિસનો સીપાઇ

—✤—

મંગળાચરણ.

(શાર્દૂલ વિક્રિડિત.)

જે ભોળો ધરિ ભસ્મ સર્વ શરીરે, રાજે છ કૈલાશમાં
જેનું ધ્યાન ધરે મહા મુનીવરો, મુકિત તણી આશમાં
જે દેવે જગદાન દેત સઘળો, જાણે છ સરખા બધા
વર્ષે જપણ નવ રાખી ભેદ લગીરે, સઘળાં સંઘળોમાં વૃથા
ત શાંભો સુખદાઈ ઈશ જનને, આપો સદા સન્મતિ
એવું બે કરજોડી દિન માગી, જાગે છ સહુની વતી.

સૂત્રધાર—(પાછળા પરદા ભણી જોઈ સાદ કરીને નટીને કહે છે) હે પ્રાણવલ્લભે! શૃંગાર સજીને સિદ્ધ થઈ હોય તો સત્વર બ્હાર આવ.

નટી—(બ્હાર આવીને) હે પ્રાણનાથ, આવી. શી આજ્ઞા! મને કેમ બોલાવી વારૂ?

સૂત્ર૦—પ્રિયા, બીજું શું બોલાવાનું વળી? આ સજ્જનોની સભા ભરાઈ છે તેની આ ગજ કળિયુગ ન્યાયદર્શન નાટકનો ખેલ આજે કરી દેખાડવો છે માટે સર્વે નટવાઓએ પોત પોતાનો સોંગ એવી રીત ભજવી બતાવો કે સર્વજન વાહ! વાહ! કરે.

નટી—એ તે શું બોલ્યા. હમણાં હું ગજાનન કે જે વિઘન હર્તા છે તેની સ્તુતિ કરૂં છું એટલે આપણાં સર્વ વિઘન દૂર થશે અને આપણો ખેલ ઈચ્છા પ્રમાણે સંપૂર્ણ થઈ શકશે.

સૂત્ર૦—ત્યારે ગજાનનની સ્તુતિ કર.
નટી—(ગાવા માંડે છે)

(પદ.)

રે રે ગજવદના, દયાળા રે રે ગજવદના
ગવરીનંદ આનંદ કંદ શુભ, બુદ્ધિ સિદ્ધિ સદના. દયાળા૦ ૧
ભકત રક્ષણ મિષ્ટ મોદિક ભક્ષણ, સિંદુર તન લેપના ૨
દુંદધારિ મુશિક વાહન ત્રિર, વિઘનારિ સુખ કરણા. ૩
એક રદન નમિ પાયે વિનવું, દો ગતિ મતિ શોધના. ૪
કલિયુગ ન્યાય દરશન નાટક તે, દાખવિયે હમણા. ૫
(આકાશ ઉઘડે છે અને કૈલાશ પર્વતમાંથી શ્રી ગજાનન ઉતરી આવે છે)

ગજાનન—હે વત્સે! હે સુત્રધાર! તેં મારી સ્તુતિ કરી મને અહીં આમંત્રણ દીધું તેનું કારણ નિવેદન કર; તારી ઇચ્છા પૂર્ણ કરીશ.

સૂત્ર૦—હે ગણનાયક લાયક દેવ! આ સભાની સમક્ષ કળિયુગ ન્યાય દર્શક નાટકનો ખેલ કરી બતાવવાની મારી ઇચ્છા છે તે નિર્વિઘ્ને પાર પડે એટલા માટે મેં આપની સ્તુતિ કરી છે.

ગજાનન—તારી મન કામના સિદ્ધ થાઓ! પરંતુ તું સરસ્વતિની સ્તુતિ કર એટલે તેના પ્રસાદથી તારી વાણીમાં મધુરતા આવશે.

સૂત્ર૦—(નટીને) હે પ્રિયા, શ્રી સરસ્વતીની સ્તુતિમા.
નટી— (ગાય છે)

(રાગ બિહાગ)

વિનયથી નમિ નમિ વિનવું, સરસ્વતી માત.
મયુરવાહની સુંદર સ્વરૂપી, કર પુસ્તક જયમાલ. સર૦ ૧
ભકતવત્સલ કુડ કુમતિ હારિણી, દાયક સુમતિ દયાલ. ૦ ૨
ત્રિવિધિ તાપ નિવારણ દેવી, વ્યાપક ત્રિભુવનપાલ. ૩
વિમલ પ્રસાદ વાણિ શુભ દેજે, મણિ મન મુદિત કૃપાલ. ૪

(સ્તુતિ સાંભળીને સરસ્વતિ પધારે છે)

સરસ્વતિ—હે વત્સે! હે માનવ! હે સૂત્રધાર! તેં મારી પ્રાર્થના કરી મને આ સભાને વિષે કેમ બોલાવી? તારે શું જોઈએ છે?

સૂત્ર૦—હે માતા! મારી વાણિમાં રસ અને માધુર્ય મુકી આ સભાના સર્વ સજ્જનનું મન રંજન થાય એવો વર આપો.

સરસ્વતિ—તથાસ્તુ. (જાય છે)

અંક પહેલો.

સ્થળ

ગામના પાદર આગળ ઝાડવાળી જગા.

પાત્રજન.

મી૦ ફુલિશલોકહેડ	.. ....	માજીસ્ટ્રેટ
પંચમખ્ખિમગારખાં	....	નાયક
આખુમીયાં	....	૧ સીપાઈ
જાંબુમીયાં	....	૨ "
કંચડજી	....	પટેલ
રામલો	....	૧ ઘેડો
ગોપલો	....	૨ "

[સીપાઈઓ તાપણા આગળ બેસી હુકો ગગડાવે છે; તેમાં જાંબુમીયાં તાનટપ્પા મારે છે.)

(ટપ્પો.)

"પંજાબ કીતના દૂર, બતાદે સાનુ પંજાબ કીતના દૂર.
પંજાબકી જટીયાં. છોટી મોટી અંખીયાં
શ્હેર પર બરસત નુર, બતાદે. ટેક ૧

પંચમખ્ખિમ૦—મીયાં, તાન ટપ્પા મારતે હો એ તો સહી, લેકીન યે કુછ ટપ્પા મારનેકા વખત હે? શ્યામકું તો સાબ ઇધર આનેંગે ઓર તંબુકા કુછ ઠિકાના નહીં. જોતરા ખોતરા ખોનેકા બિચાર હે કે કયા?

જાંબુ૦—મીયાંકુ હલકારેકા કામ કર કરને મસકા બ-

ગા લગાને નાયકી મીલી તો મીયાં તો જાનતે હૈ કી હમ પાર પડ ગયે ઇધર કુછ નાયકીકા રોપ નહીં ચલેગા. તંબુ ઠોકના કુછ હમારા એકીલેકા કામ નહીં.

આબુ૦—હાલે પટેલકું મેને કબકી વરદી દીહે કી ઘેડોંકુ ભેજના લેકીન ઉસકાબી કાફરકા ઠિકાનાં નહીં; ઓર યે બુડ્ઢેલ સેઠકા સાલા હો કે અપની રાવટીમેં સોતાહે ઉસકું ઉઠાવ. ચલો અપન હાથોહાથ તંબુ ઠોક લીજીયેં.

પંચમખ્ખિ૦—તુમકુ દો દીન આગુમેં ભેજે તોબી કુછ જગાકાબી ઠિકાના હૈ? ! ઇધર ડાંસ હૈ બોત ઓર દો માર મારકે હડિયાં તોડ ડાલેગા. જાઓ પટેલકે ઉવાં ઓર ઘેડોકું બુલવાકે જગા સાફ કરવાઓ ફિર તંબુ ઠોક લેંગે.

(આબુમીયાં કમ્મર બાંધવા માંડે છે એટલામાં પટેલને પેડા આવે છે)

પટેલ—જમાદાર છાએબ; કેમ છાબ કયારે આવવાનાછે

પંચમખ્ખિ૦— આયંગે જદી તુમ જાનોગે- તુમકું કલકી વરદી ભેજીથી તોભી તુમ અબ ઘેડોંકું લેકે લટક લટક કરકે આતે હો? કયા એસી પટેલી કરોગે?

પટેલ—જમાદાર છાએબ! હમારી છી કછર. પેડા છીમમાંથી મારા હહરા આવે તારે કેની. આવ્યા કે આ લઇને તમારી પાછે હાજર થયો છું.

પંચમખ્ખિ૦—સીમ સીમ સબ ઘુસ જાયગી. ચાણી ચાણી બાતે કરનેકા કામ સરકારી નોકરીમેં નહીં હૈ.

પટેલ—અરે જારે; મારા હહરા ધગડા! બાઇની ભલમનછાઇથી કહીએ છ કે પેડા નહોતા તેથી વાર લાગી તો

વરી ખરીફગાગી બતાવે છે. જા તારા છાએબની પેલી તરફ થનાર હોછે તે થઇ રહે છે.

આબુ૦—અરે પટેલ; તુમ અચ્છે આદમી હોકે ના-યકકીસાથ તકરાર કાયકું કરતે હો; ચલે જાઓ. અબે સાલો. ધેડાં-અબે રામલે ગોપલે યે જગા સાફ કરો ઓર તંબુ ઠોક દો.

ઘેડા-છારૂં છાઆબ! (તંબુ ઠોકે છે અને જાય છે)

પંચમખ્ખિ૦—અબે જાંબુ દેખીયો મેં સાબકુ લેનેકુ જાતાહું.

(ગોડે દુર જાય છે એટલે એક નેળમાં ઘોડાનાં પગલાંનો અવાજ કાને પડે છે તેથી ઉભો રહે છે)

મી૦ ડુલિટલ૦—ડેવેલ નાયક! કિધર જાતા હૈ?

પંચમખ્ખિ૦—આપકું લેનેકું ખુદાવંદ!

મી૦ ડુલિટલ૦—તંબુ તયાર હૈ; અચ્છિ જગાપર મારે હૈ?

પંચમખ્ખિ૦—હાં સાબ-સબ બરાબર હૈ.

મી૦ ડુલીટલ—જાઓ બટલરકુ બોલો કી હમારે ખારટે વ્હા તૈયાર રખે.

—❦—

અંક બીજો.

સ્થળ.......... તંબુ.

પાત્રજન.

મી૦ ડેવીડુલીટલ મેડફેડ	માજીસ્ટ્રેટ.
પંચમખ્ખિમારખાં	નાયક.
ગોબી	ઘેડાવાળો.

મી૦ ફુલિટલ૦—નાયક!

પંચમખિખ૦—સાબ!

મી૦ ફુલિટલ૦—ઘોરેકું અબ થોરી દેર ટેલાવો ઔર ઘોરાવાલા આવે જબ ઉસકું કહેનાકી ઘોરેકું ઢોલાવો.

પંચમખિખ૦—બ્હોત અચ્છા સાબ.

(થોડીવારે ગોડાવાળો ગોબી આવેછે તેને સાહેબનો હુકમ બરાબર નહીં સમજવાથી નાયક—'ઘોરેકું ધોલાઓ' એને બદલે 'ઘોરેકુ ધોડાઓ' એમ સમજવાથી- ઘોડાને દોડાવવાનું કહે છે)

ગોબી—નાયક, કયા સાબને ઘોડેકુ દોડાનેકા હુકમ દીઆ હે? એસા નહીં હોયગા. ફિરસેં પુછ દેખો.

પંચમખિખ૦—દફે દફે પુછે કયા? હમને બરાબર સુનાહે 'ઘોડેકુ ધોડાઓ'

ગોબી—જબ મેં ઉસકું દોડાતા હું.

પંચમખિખ૦—હાં અચ્છિ રપાટી મરાઓ.

(ગોબી ઘોડાને જરા છેટે લઇ જઇ તે ઉપર બેસી ખુબ દોડાવે છે)

મી૦ ફુલિટલ૦—(માથા ઉપર હાથ મુકી પોક મૂકે છે) ઘોરાવાલા હમાર ધોરાકુ માર ડાલતા હે-ઓ હમારા અચ્છા ટટુકા જાન લેતા હે- સુવરકા સાલા, ગધિકા બચ્ચા, નહીકે પાર-ઉસકુ પીછા બુલાવ, યુ ડેમ, સ્ટુપિડ નાયક! બ્લીડી ફુલ, ઉસકું જાકે અબીકા અબી બુલાવ!

પંચમખિખ૦—અચ્છા સાબ ! ગોબી, ગોબી, જલદી ટટ્ટુ લાકર બાંધ દે. (ઘોડાને બાંધી દે છે)

અંક ત્રીજો.

સ્થળ ગામનો ઉતારો.

પાત્રજન.

પંચમખ્ખિઆરખાં	નાયક
ખગીરામ	શિરસ્તેદાર
ગડબડદાસ	કારકુન
કુસચંદ	મહાલનો કારકુન
કંથડજી	પટેલ
ચા. કચરા પુંજા	મોદી
રામો	શિરસ્તેદારની હેનાતનો સીપાઈ

પંચમખ્ખિ૦—કયું રામા, ભાઈ સાબ કિધર ગયેહેં ?

રામો—ભાઈસાબ જંગલ ગયે હેં. કારકુન સાબ હે. કુછ વરદી સરદી લાયે હો?

ગડબડ૦—કયું નાયક, સાબ કયા કરતે હેં?

પંચમખ્ખિ૦—સાબ અબીજશિકારમેંસેં ચલેઆતે હેં.

ગડબડ૦-જહ કુછ વરદી દીહે?

પંચમખ્ખિ૦-હાં સાબ, એસા કહેલવાથા હેકી આજ નવા મુકામ હે સો કચેરી બંધ રહેગી લેકીન યે ટપાલ હે સો તઈયાર કરકે કલ ફજરમેં સહીકે વાસ્તે લાના.

(એટલામાં શિરસ્તેદાર આવે છે)

ખગીરામ-કયું નાયક, કિસ તરેહસેં હેં?

પંચમખ્ખિ૦-આપકી મહેરબાનીસેં અચ્છી તરેહસેં હે ભાઈ સાબ! સાબને યે ટપાલ દીયા હે સો તયાર કરકે કલ

હુજ્જર સહીકે વાસ્તે લાનેકા હૈ.

ભગીરામ-આજ કચેરી બંધ રહેગી કયા?

ગડબડ૦-હાજી, આજ તો નવોજ મુકામ છે કેની?

ભગીરામ-પણ મેં તમને પેલાં ફરકપત્રની યાદી આપી હતી તે હજી તૈયાર છે કે નહીં. ન થઇ હોય તો આજ કરી નાંખજો, કાલે સહીમાં રજુ કરવાની છે.

ગડબડ૦-યાદી તો બહુ મોટી છે મહેરબાન આજને આજ તૈયાર થાય ને આપ કાલે સવારે સહીમાં લઇ જાઓ એમ તો ભાગ્યેજ બને.

ભગીરામ—ત્યારે આપણે એક કામ કરીએ. નાયક! તમે જાઓ; પણ એક કામ કરજો, અહીંના કારકુનને મોકલતા જજો કે તે ગડબડને મદદ લાગે.

પંચમખિંગ૦-બ્હોત અચ્છા સાબ!

(થોડીવારે નાયકના કહેવાથી મહાલનો કારકુન આવે છે)

ભગીરામ-આહો! આવો તમે ફુલચંદ! તમે તો કંઇ બહુ કામમાં પડી ગયલા જણાઓ છો! હવે તમારા ગામમાં આવ્યા તોએ તમારાં દર્શન દુર્લભ થઇ પડયાં છે!

ફુલચંદ નારે ભાઇ સાહેબ, એમ તે હોય? પણ ઘરમાં અડચણ છે તેથી આપને મળવાને આવી શકાયું નથી. કંઇ હુકમ?

ભગીરામ-હુકમમાં એ કે દફતર તપાસણીની એક યાદી ઉપર કાલે સહી લેવાની છે માટે તે કરવામાં હમારા કારકુનને મદદ લાગો અને તે આજને આજ તૈયાર થાય એમ કરો.

ફુલચંદ-હાજી, વારૂ મેં શાકભાજી મોકલ્યાં તે આવ્યાં કે નહીં?

ભગીરામ—આવ્યાં, ભાઇ આવ્યાં! પણ મેં તમને તમે રજા ઉપર અમદાવાદ ગયા ત્યારે ધોતીજોડાનું કહ્યું હતું તેનું શું કીધું?

ફુલચંદ—કંઇ ફુરસદ મળી નહીં તેથી લવાયો નથી. ભાઇસાહેબ, ઘેર જઇએ ને રજા ટુંકી એટલે લાચાર, પણ હવે ભુલીશ નહીં.

ભગીરામ—તમ લોકોને સાહેબ રજા આપતા નથી એ જ ઠીક છે. તમને તેની ખુશામત કરી કરી અડી આપટી એ રજા અપાવીએ કે દંડ ફુંડની ઉપાધિમાંથી બચાવીએ પણ તમને તેનો ગુણ કે પાડ કંઇ મળે નહીં.

ફુલચંદ—અરે ભાઇ સાહેબ, એ ગુણ હમે નહીં ભુ-લીએ વારૂ, આપ જેવા સરદાર માથે છો તો હમારાથી નોક-રી થાય છે.

ભગીરામ—હવે હમારી બડાઇની વાત જવાદો. આજે ગડબડદાસ તમારી પાસે આવવાના છે તેની સાથે સમજ-જો; વારૂ પટેલ ક્યાં છે?

ગડબડ૦—અરે રામા! પટેલને જઇને કહે કે ભાઇ સા-હેબ યાદ કરે છે.

(રામો જઇને પટેલને બોલાવી લાવે છે).

ભગીરામ—આવો પટેલ! સાહેબ તમારા ઉપર બહુજ ગુસ્સે થઇ ગયા છે. નાયકે તમારી બે દરકારી વિષે સાહેબ ને જાહેર કર્યું. એટલે એમણે તો તમને દંડ કરવાનુંજ ક-હ્યું પણ કાલે કચેરીમાં જઇને માંડી વાળીશું.

પટેલ—ભાઇ સાહેબ, હમારા સાહેબ તો તમે; તમે જે કરો તે ખરૂં. વારૂ આપનો મુકામ ઇદર ઇસ્ટેશનમાં હતો

ત્યારે મેં થોડું છેક નહદું મધ તમારા હાથનું મોકલ્યું હતું તે તમને પ્હોંચ્યું કે નહીં?

ભગીરામ—હા, પટેલ, પ્હોંચ્યું. પણ ગોળનાં બે એક તોફા માટલાં જોઇએ છે તેની પેરવી કરજો. આ વખત શેરડીનો પાક તો ઠીક થયો છે?

પટેલ—અરે ભાઇ સાહેબ, બે તો શું પણ જેટલાં જોઇએ તેટલાં માટલાં હાજર છે. વારૂ સીધું સામાન મોદીને ત્યાંથી આવ્યું કે નહીં?

ભગીરામ—સાળો મોદી હજી ફૂરકયોજ કયાં છે? એને બોલાવી મંગાવો.

(એટલું સાંભળતાંજ સીપાઇ મોદીને પકડી લાવે છે)

મોદી—ભાઇ સાહેબ, સીપાઇને કેમ મોકલવો પડયો? હું હવડેજ આપની પાસે હાજર થવા આવતો હતો.

ભગીરામ—હાસ્તો શેઠ! સીપાઇ આવ્યો એટલે તમારી ઉંઘ ઉડી અને તમને અહીં આવવાનું સુઝયું, નહીં તો શેઠાણી પાસેથી ઉઠવાનું તમને મન કયાં થાય છે? ચાલો હવે અનાજના ભાવ બતાવો ને આ યાદીમાં લખ્યા પ્રમાણે સીધું સામન મોકલી દો.

મોદી—અરે સાહેબ, તમારી પાસે કંઇ વધારે લેવાનું છે. તમારી ધ્યાનમાં આવે તે આપજો પણ નિરખથી ઓછું આપશો તે મને ગરીબ માણસને નહીં પાલવે.

ભગીરામ—અહો! ભાવ તો બાપના વારાના દાખલ કરેલા જણાય છે; એનો ઇલાજ કરીએ છઇએ. (રામા ભણી જોઇને) જારે, રામા! શેઠની દુકાનમાં જેટલાં કાટલાં હોય તેટલાં લઇ આવ આપણે વપાસી જોઇશું.

(રામો જઇને કાટલાં લઇ આવે છે)

મોદી—અરે સાહેબ, આ કાટલાં ન્હોય; એતો બીજાં છે (એમ કહેતાં થર થર ધ્રુજે છે).

ભગીરામ, અરે શેઠ, આટલા બધા ધ્રુજો છો શું ક-કરવા? તમને કોઇએ મારવા તો લીધા નથી. વારૂ આ તમારી પાંઢેરી કે?!? બિચારા ગરીબ લોકોને જેમ ફંસાય તેમ ફંસો; તમને કોઇ પુછનાર છે? રામા, આ કાટલાં લઇને મારી સાથે તંબુએ ચાલ.

મોદી—અરે ભાઇ સાહેબ, ગરીબને નાહક શું કરવા સતાવો છો? સરદારથી કંઇ ચોરી છે. તમારે જોઇએ એટલું સીધું લઇ જાઓ. હું કંઇ ના કહું છું?

ભગીરામ—સાળી મારામાં એક નઠારી આદત છે. મને જેના તેના ઉપર તરત દયા આવી જાય છે. રામા, જા, શેઠની દુકાનેથી સીધું સામન લઇ આવ. મને ન્હાવાનું પાણી આપતો જજે.

(મંડળ વેરાઇ જાય છે)

અંક ચોથો.

સ્થળ—ગામને મોખરે કચેરી મંડળનો ઉતારો.

પાત્રજન.

ભગીરામ	શિરસ્તેદાર
ગેબીદાસ	બાવો.

(ગેબીદાસ કિર્તન કરતો ભિક્ષા માગવા આવે છે)

(૫૬.)

અંકળ છે પ્રેમ તાહેરી કળા, ભોળવ્યા ભુર્કિમાં ભલભલા અકળ૦
સિંહ સરીખા શૂરા તે પણ, તારી આગળ અજા
દેવ અને દાનવ હાર્યા, તો માનવનાં શાં ગજાં અકળ૦ ૧
પરાધિનતા માંહી પછાડી, સહુની જોય તું મઝા
ખેલ પટાવે પછી તફડાવે, થઈ નિર્દેન બેવફા. અકળ૦ ૨
મહા મોટા મુનિ ધીરવીરને, ખવડાવી તેં ખતા
માયા પાસે જકડી લીધા, ખુબ રમીને પટા. અકળ૦ ૩
કીધો દગ્ધ દેવોના દેવે, તૂને ન લાગી સજા
રાય રંક કે મર્દ મેરીને, ફરે તું કરતો કજા. અકળ૦ ૪
રૂપ તણું કુરૂપ બનાવે, માનવના મરકટા
ચાહેતો સુંદર શોભાવે, એવી તારી છટા. અકળ૦ ૫
સ્વર્ગ મૃત્યુ પાતાળ વિષે, ફરકે છે તારી ધજા
પ્રાણિમાત્ર સર્વે સંચરતાં, થઈને તારી પ્રજા. અકળ૦ ૬

બગીરામ—કેમ બાવાજી, તમે તો કંઈ પ્રેમનાં કીર્તન ઉડાવો છો. તમારી ભક્તિ તો સારી જણાય છે?

ગોબીદાસ-મહારાજ,સબ જગત પ્રેમ પ્રેમમય હે. પરમેશ્વર ભી પ્રેમરૂપ હે. મેં ભી પ્રેમકા મારા અભી ફાંફાં મારતાહું.

બગીરામ—તુમતો બેરાગી હો. તુમકુ પ્રેમકી પીડા કહાંસે હુઈ?

ગોબીદાસ—મહારાજ, મેં પહીલા યહ ગાવમેં આયાથા ઉસ બખત મેંને પટેલકે બાડેમેં મુકામ કીયાથા! ઓર જદ મૈં ભિક્ષા માગનેકું ગયા તદ મેરી રામકી કયા જાને કિધર સટક ગઈ. મૈંને ઉસકે પીછે બહુરી બહોત શોધ કી તો ભી ઓ મુઝે ન પાઈ. ફીરતે ફીરતે મીઝે બાલલખીકી ઓ

પટેલકે ઘરમેં છુપી રહતી હૈ ઔર આપ સરદારોંકી સ્વારીકા મુકામ અભી ખબર હૈ! સો મૈં પટેલકે પર ફરીયાદ માંડનેકુ ચલા આયાહું.

ભગીરામ—તુમ પહીલે તપાસ કરો કી તુમ્હારી રામકી અભી પટેલકે ઉવાં હૈ?

ગેબીદાસ—મહારાજ, અભી મૈં એ રસ્તેસેં ચલા આયા તબ મૈંને ઉસકું પટેલકે દરવાજે પર દેખી.

ભગીરામ—જદ તુમકુ કયા તુમારી રામકી પીછી ચ-ખતી હૈ?

ગેબીદાસ—હાં મહારાજ, ઇતના મેરા સાધુકા કામ કરોગે તો આપકા ગુન મેં કભી ભુલ નહીં જાઉંગા.

ભગીરામ—(ગજવામાં હાથ ઘાલી ચેરીમેરીની ઇશારત કરી) સાધુકા કામ તો સહી, પરંતુ સબ બાતકા મૂળ યહી હૈ. ઉસકા કુછ બિચાર કીયા?

ગેબીદાસ— તુમ્હારે જેસે મહારાજોંકી કૃપાસેં મૈં યહ બાતમેં પીછા નહીં પડ જાઉંગા.

ભગીરામ—જદ તો ઠીક હૈ. અરજી લેકે દસ બજે તંબુ પર આઇયો.-રામા! બાવાને સીધું આપ ને મહારાજને કહે કે થાળી પીરસે.

(બાવો સીધું લઇને જાય છે)

અંક પાંચમો.

સ્થળ—તંબુ.

પાત્રજન.

ગેબીદાસ .... બાવો

પંચમખિખમારખાં.........નાયક.

મી૦ ડી. ડુક્રિટલ મેડફેટ.... માજીસ્ટ્રેટ

ભગીરામ ....શિરસ્તેદાર.

પંચમખિખ૦—અબે બેરાગડા, ઇધર કાયકું ફિરતાહે? સાબ દેખેગા તો ચમડી ઉતાર ડાલેગા. નિકલ યહાંસેં.

ગેબીદાસ—જમાદાર સાબ, મેરા ગરીબકા એ હેવાલ સુનો; મેરી ઇતની અરજી સાબકું દો; મૈં આપકું ખુશ કરંગા. (ઝોળીમાંથી બે આની કાઢી નાયકના હાથમાં મુકેછે)

પંચમખિખ૦-અરજી લાયાહે?

ગેબીદાસ—હાં હઝરત.

પંચમખિખ૦—જદ લાવ, ઓર ઇધરસેં દુર ખડા રહે. અભી મેં સાબકું દેતાહું ઓર એ ભાઇસાબ આતે હેં સો ઇસકા તાબડતોબ નિકાલ હોયગા.

ગેબીદાસ—ઇતની મેરી પરવરશી કરો તો અચ્છા.

પંચમખિખ—અબ ગડબડ મત કર. દુર જાકે ખડા રહે; તું ભાઇસાબકું મીલા હે?

ગેબીદાસ—હાં, ભાઇસાબકું મીલકે ઇધર આયાહું.

(નાયક જઇને ડી. ડી. મેડફેટ સાહેબને અરજી આપેછે)

મી૦ ડુલિટલ—ડેવેલ નાયક, યે અરજી કીસકી હે?

પંચમખ્ખિખ૦—સાબ, એક બેરાગી હવાં ખડા હે ઉ-સકી હે.

મી૦ ડુલિટલ૦—ચિટનિસ આયા?

પંચમખ્ખિખ૦—હાં, સાબ, અભિ આયે.

મી૦ ડુલિટલ—ઉસકુ હમારે પાસ બુલા લાવ.

પંચમખ્ખિખ—(કચેરીના તંબુમાં જઇને) કયું ભાઇ સાબ, આપહુંચે; આપકું અભી સાબ યાદ કરતે હેં, ચલો, કોઇ બેરાગીકી અરજી આઇહે.

(શિરસ્તેદાર સાહેબના તંબુમાં પેસતાં તેમને વાંકા વ-ળી કુરનસ બજાવે છે એટલે સાહેબ જરા ડોકું હલાવે છે)

મી૦ ડુલિટલ૦—ડેવેલ શિરસ્તેદાર, યે ટપાલ ટો લે જાના ઓર યે અરજી પઢો.

બગીરામ—અચ્છા સાબ (અરજી ઉઘાડીને વાંચે છે)

" ગરીબ પરવર સલામત સરેકાર મહેરબાન ખુબીના ખાવિંદ ડેવી. ડુલિટલ. મેડફેટ સાહેબ ઇસ્કોએર ફર્સ્ટ કલાસ માજીસ્ટ્રેટ સાહેબ બહાદુરની જનાબમાં અસલ લકનો શેહેરના પણ હાલ બાગ્રવા ગામના રહીસ બાવા ગેબીદાસ ગોપાળ-દાસની અરજ એ છે જે ખુદાવિંદ હું તીરથ જાત્રા કરતો કરતો મારી રામકી સાથે આ ગામમાં માસ ૨-૩ ઉપર આ વેલો તે વખત મેં પટેલના વાડામાં તેની પરવાનગીથી ઉ-તારો કરેલો; હવે હું ગામમાં માગવા ગયો તે દરમ્યાન મારી રામકી જતી રહી. મેં તેની ઘણી તપાસ કરી પણ કંઇ પત્તો લાગ્યો નહીં; છેવટ ભાળ કાઢતાં એમ માલમ પડયું કે તે પટેલના ભોળવવાથી તેના ઘરમાં છુપી રહી છે અને હાલ

પણ ત્યાંજ છે; કાલે પણ મેં એને ત્યાં જોઇ હતી. સબબ હું બે હાથ જોડી આપને ખોળે માથું મુકી નમનતાઇથી અરજ ગુજારૂં છઉં કે એ કામની પાકી તપાસ કરી, ગુને-ગાર ઠરે તેને શિક્ષા કરી મારી રામકી મને પાછી અપાવ-નાર સરકાર માલીક છો કે મારી રામકી સાથે જે સેર જુ-વાર બાજરી મળે તે ખાઇ આપ ખુદાવિંદના હકમાં દુવા માગું. એજ અરજ.

તારીખ આમદે આકાશ ને રવાને પાતાળ.

સહી બાવા ગેબીદાસ ગોપાળદાસ

દા૦ પોતે.

મી૦ ડુલિટલ૦-(અરજી સાંભળીને) પ્રટિગના ટો લેના ચઇએ.

બગીરામ—અછા સાબ, નાયક પેલા અરજદારને બો-લાવો.

(નાયક બાવાને લઇને તંબુ આગળ આવે છે).

પંચમખિખ૦—યે સાબ અરજદાર રજુ હે.

બગીરામ—(અરજદારને) આ તમારી અરજી ખરીછે? ખરી હોય તો તેમ સાહેબની રૂબરૂ લખી આપો.

ગેબીદાસ—આપ લીઓ; મેં પ્રતિજ્ઞા કરકે કહેતા હું કી અરજીમેં લીખેલી હકીકત સચ્ચિ હે ઓર યે કામકે શાહેદ ધંટીયોર ઓર ગાંજાકસુહે.

મી૦ ડુલિટલ૦—ઇસકેપર કામ ચલાનેકી તારીખક1 ઠેરા કરના; તીન દીન પીછે ખટલા ચલેગા.

બગીરામ—અચ્છા સાબ, (તારીખ સાડાસાતને પાને રોજનો ઠરાવ રાખી, તહોમતદારને વારંટ કહાડી શાહેદોને

સમન કરવા અને તે દીવસે ફરીયાદીને હાજર થવા સમજુત કરવી' એ પ્રમાણેનો શેરો કરી) ઇસકે પર આપકી સહી હોના.

મી૦ ફુલિટલ૦—(સહી કરી આપે છે) અરજદારકું સમજુટ દેના.

ભગીરામ—(અરજદારને) અબ તુમકું રજા હે. નિમેલી તારીખપર દસ બજે કચેરીમેં હાજર રહેના.

ગેબીદાસ—અચ્છા ભાઇ સાબ. (જાય છે)

અંક છઠો.

સ્થળ........કચેરી.

પાત્રજન.

હરિઆવખાં.	....	....	.... પોલિસનો સીપાઇ.
મી૦ ડેપ્રી. ફુલિટલ મેઝ્રેટ			.... માજીસ્ત્રેટ.
ભગીરામ	....	....	.... શિરસ્તેદાર.
પંચમખિખમારખાં..		....	.... નાયક.
ગેબીદાસ..	....	....	.... બાવો.

(હરિઆવખાં તહોમતદાર પટેલને રજુ કરી કુરનસ બજાવે છે)

મી૦ ફુલિટલ—ક્યેલ, તહોમતદાર લાયા?

હરિઆવખાં—હાં સાબ, રજુહે.

મી૦ ફુલિટલ૦—નાયક! શિરસ્તાકું બુલાવ.

પંચમખિખ૦—અચ્છા સાબ (શિરસ્તેદારને બોલાવી લાવે છે)

મી૦ કુલિટલ૦—(ચિરસ્તેદારને) મુકરદમા ખટલેકી સાથ રજુ કરો.

બગીરામ—બ્હોત ખુબ સાહેબ, ફરીઆદી ઓર ફરીઆદીકે શાહેદ હાજર હે ઓર તહોમતદાર બી હાજર હે.

મી૦ કુલિટલ૦—સબકુ હમારે આગુ રજુ કરો.

બગીરામ—(ફરીઆદીને) તમારે કોઇ મુખત્યાર રજુ કરવો છે?

ગેબીદાસ—હાં સાબ, મુખત્યારનામા હાજર હે. ઉસમે લીખેલા મુખત્યાર ધનસુખરાયકું કબુલ કરના એસી મેરી અરજ હે.

મી૦ કુલિટલ૦—મંજુર કીયા, (બગીરામને) જુબાની ટોલેના.

બગીરામ—હાં સાબ: (ધારા પ્રમાણે "પરમેશ્વરને હાજર જાણી જે કહીશ તે સાચું કહીશ. જુઠું બોલું તો પરમેશ્વર પુછે" એવી પ્રતિજ્ઞા આપી, ગેબીદાસની જુબાની લખી લઇને તે વાંચે છે):—

મારૂં નામ ગેબીદાસ, મારા બાપનું નામ ગોપાલદાસ, મારી જાત વેરાગીની, મારી ઉમર વરસ ૩૧, મારી રહેવાની જગો લકનો હાલ બાઝવા, મારો ધંધો ભિક્ષાનો, આશરે ૨-૩ માસ ઉપર હું મજકુર ગામે, જે તહોમતદાર રજુ છે તેનું નામ રૂબરૂ પુછતાં કંપડજી કલા કહે છે—એની નોકરી પટેલાઇની છે— તેના વાડામાં તેની પરવાનગીથી મેં મારી રામકી સાથે ઉતારો કરેલો, અને હું ગામમાં ભિક્ષા માગવા ગયો એટલામાં મારી રામકીનું હરણ થયું. હાલ એ બાઇ પટેલના ઘરમાં છે અને એ વાત મારા શાહેદ ચંઠી

ચોર તથા ગાંજાકસુ જાગે છે. મારી શમકી પટેલે છુપાવી તેનું કારણ એની ખુબસુરતી શિવાય બીજું કંઇ હોય એમ મારા ધારવામાં નથી.

મી૦ ડુલિટલ૦—અબી દાદી મુખત્યારકું ટો પુછના

બગીરામ—(હકુમતરાયને) તમારે શું કહેવું છે?

હકુમતરાય—એ બાઇ દાદીને ત્યાં પોતાની રાજી ખુશીથી આવેલી છે અને એ બાબતના શાહેદમાં એ બાઇ જાતેજ છે.

મી૦ ડુલિટલ૦—અબ ફરીઆદીકે શાહેદકું બુલાકે જુબાની ટો લેના.

બગીરામ—હાં ખુદાવંદ.

(ધારા પ્રમાણે ધંટીચોર તથા ગાંજાકસુની જુબાની લઇ તે ઉપર સાહેબની સહી કરાવે છે)

મી૦ ડુલિટલ૦—ચાર્જશીટ-તહોમતનામા લિખો.

બગીરામ—લિખતાહું સાબ; (હું ડુલિટલ મેડફેટ સાહેબ. ફ૦ કા૦ માજીસ્ટ્રેટ, તહોમતવાળા પટેલ કંથડજી કલા, રહેનાર બાઝવાના ઉપર એવું તહોમત મુકું છઉં કે એણે ઓરત જમનાબાઇને ફોસલાવી છુપાવી રાખવા બદલ લાલ કીતાબની ગુપતાળીસમી કલમ મુજબ સ્ત્રી હરણનો ગુન્હો કર્યોછે

તહોમતવાળાને તહોમતનામુ વાંચી સંભળાવતાં તે ગુન્હાનો ઇનકાર કરી એ ઓરતને શાહેદમાં રજુ કરે છે' એ પ્રમાણે લખ્યા બાદ સહી લે છે.)

મી૦ ડુલિટલ૦—યે ઓરતકુ સમન કરના ઓર અબીટો બુલાના.

બગીરામ—(સમન તૈયાર કરીને) સમન પર આપકી

સહી હોના.

(મી૦ ડુલિટલમેડફેટ સહી કરેછે.)

મી૦ ડુલિટલ—પટેલકી જુબાની લે લેના.

બગીરામ—હાં ખુદાવંદ (લખવા માંડે છે)

"હું કંથડજી કલા, રહેનાર બાંગ્રવાનો, ઉમર વરસ ૨૫ ની, જાતને અનાવલો, ધંધો સરકાર નોકરીનો, તે માજી એટસાહેબની સમક્ષ તેમના પુછવાથી લખાવું છું કે.—

મી૦ ડુલિટલ૦—ફેવેલ ચિટનિસ, મેં આરોપી કું સવાલ પુછતા હું સો તુમારી બોલીમેં તુમ ઉસકુ સમજાના ઔર ઉસકા જવાબ લિખ લેના.

બગીરામ—(મી૦ ડુલિટલ૦ ના કહેવાથી) કોરટમાં ફરીયાદી તથા ફરીયાદીના શાહેદો રજુ છે તેમને તમે ઓળખો છો?

પટેલ—હા, સાહેબ, નજરે જોવાથી ઓળખું છું.

(મી૦ ડુલિટલના કહેવાથી) બગીરામ-ફરીઆદીની ઓરતને તમે તમારા ઘરમાં રાખી છે, ને રાખી છે તો કેવા ધરાદાથી?

પટેલ—મેં કંઇ એને બોલાવી નથી. એ એની ખુશીથી મારે ઘેર આવી અને એણે મને કહ્યું કે તું પટેલ અને ગ્રહસ્થ માણસ છે તેથી તારે મને આશ્રય આપવો જોઇએ. એ ઉપરથી મેં એને મુકામ આપ્યો હતો.

બગીરામ—(સાહેબના હુકમથી) તમારા કોઇ શાહેદછે?

પટેલ—આપ સાહેબને આગળ કહેલું તે પ્રમાણે એ ઓરતજ મારો શાહેદ છે.

મી૦ ડુલિટલ૦—ચિટનિસ, યે ઓરતકુ સમન કીયાથા

સો હાજર હે?

ખગીરામ—હાં ખુદાવંદ, હાજર હે. નાયક! ઓ ઓ-રતકું ઇધર બુલા લાવ.

(નાયક જમનાબાઇને કોરટમાં રજુ કરે છે)

મી૦ કુલિટલ—ઇસકી જુબાની લીખ લેના.

ખગીરામ—અચ્છા સાબ (જુબાની લે છે અને વં-ચે છે) અને પછી વાંચી બતાવે છે.

હું જમનાબાઇ, જાતની વાણીએણ પણ હાલ વેરા-ગણ, ધંધો ઘર કામનો ઉમર વરસ ૨૧ ની, રહેનાર લકનો-ની પણ હાલ બાઝવાની, તે કોરટના પુછવાથી પ્રતિજ્ઞા ઉ-પર લખાવું છું કે મારો ધણી નામે ગાંગાશા હતો તેણે મારૂં પોષણ નહીં કરવાથી તથા તે નાની ઉમરનો હોવાથી અને મારા ઉપર સાસરીયાંનો ઘણો જુલમ થવાથી હું તેને મુકી કોરટમાં રજુ છે તે સાધુ ગેબીદાસને ખરો સાધુ પુરૂષ જાણી તેની જોડે રહી; પરંતુ તેના તરફના જુલમથી તથા બદકામની બ્હીકથી ફરતાં ફરતાં આ ગામમાં આવ્યા પછી બાવો મજકુર ભિક્ષા માગવા ગયો એટલે હું પાસેના જં-ગલમાં નાસી ગઇ અને ધોડે દહાડે બાવો ગયો એટલે પટેલને ત્યાં તેને સારો માણસ જાણી ત્યાં કાંઇ ઉપાધિ ન-હિં નડે એવી ખાતીથી મેં આશ્રય લીધો."

મી૦ કુલિટલ૦—અબી શ્યામ પડ ગઇ હે સો કલ ફેસલા દેનેમેં આયગા.

(કોરટ બરખાસ્ત થાય છે).

અંક ૭ મો.

—————

સ્થળ—ઉતારો.

પાત્રજન.

પરાગજી ....પટેલનો ભાઇ.

ભગીરામ ....શિરસ્તેદાર.

—————

ભગીરામ—કેમ પરાગજી આજ તમે કંઇ આવ્યા?

પરાગજી—છાએબ, આ મારા હહરા વેરાગડાએ ભાઇ ઉપર વરઘોડો ઉભો કર્યો છે તેને હારૂસ્તો. આપનું કંઇ અજાણ્યું છે ભાઇછાએબ. હવે મારો તોએ તમે ને જીવાડો તોએ તમે, નહીં તો હમારી આબરૂ જતી રહેવાની અને હમે દુનિયા જાનમાંથી નિકળી જવાના.

ભગીરામ—વહેલા આવ્યા હત તો કંઇ વિચાર થાત. રાજા, વાજાં ને વાંદરાં કોઇના હાથમાં છે? હવે હાથી આગળ પુળો પડયો તે ખસેડવો અઘરો છે.

પરાગજી—તમે જો ભાઇ છાએબ મનપર લેછો તો સુ હું ભારૂં પડે વાબતે હમારી ગરીબની લાજ તમારે હાથ છે.

ભગીરામ—તમે કહો છો તેતો ખરૂં પણ હવે બાજી હાથમાં નથી; તમે આગ લાગી રહી તે વખત કુવો ખોદવા આવ્યા એ કેમ બને?

પરાગજી—છાએબ, જરા હોરા તો આવો (ઉતારાની અંદરની કોઠડીમાં લઇ જાય છે અને મ્હો આગળ રૂપીયા ૨૦૦ ની થેલી મુકે છે અને પાઘડી ઉતારીને પગે લાગે છે.)

બગીરામ—તમે એ વાતજ જવાદો, સાહેબ કંપડજી ઉ-પર બહુ ચ્હીડાઇ રહ્યા છે. તંબુની બરાબર ગોઠવણ ન થઇ ત્યારથીજ એમનો મીજાજ ગયો છે, ને એને આ વખત એ સપાટામાં આવ્યો છે તેમાંથી છોડવાના નથી.

પરાગજી—(બીજી સો રૂપીઆની નોટ કાઢીને આપે છે હવે આપની ધ્યાનમાં આવે તે કરો.

બગીરામ—વારૂ. જુઓ ઇશ્વર કરશે તો સારૂંજ થશે.

પરાગજી—વારૂ, ભાઇછાએબ, રજા લઉં છું. હવે આપને પણ આફીસ જવાનો વખત થયો છે.

બગીરામ—હજી એક બે કલાકની વાર છે; પણ તમે જાઓ. પેલો નાયક મને બોલાવવા આવે છે

અંક ૮ મો.

સ્થળ.........તંબુ.

પાત્રજન.

મી૦ ડેવી. ડુલિટલ મેટ્રેટ .... માજીસ્રેટ.

પંચમખિખમારખાં.. .... નાયક.

બગીરામ .... શિરસ્તેદાર.

મી૦ ડુલિટલ— નાયક.

પંચમખિ૦—સાબ, હુકુમ.

મી૦ ડુલિટલ૦—જાકે શિરસ્તાકું બોલોકી અભી આવે ઓર બો બઠકેકા ફેસલા દેનેકા હે ઉસ બાસ્ટે સબ કાગજ

હમારે આગુ રજુ કરે, પીછે ખાના ખાકે આફીસકે બખત હાજર રહેવે.

પંચમખિખ૦—બ્હોત અચ્છા સાબ!

મી ડુલિટલ૦—જલદી આના.

પંચમખિખ૦—(ઉતારામાં જઇને) ભાઇ સાહેબ, આપકુ સાબ અબી બુલાતે હૈં. ઓ રામકીકે બટલેકે સબ કાગજીયેં મંગતે હૈં.

બગીરામ—ચલો મૈં તુમારી સાથ આતાહું.

(બંને જણ જાય છે અને તંબુએ જઇ નાયક શિરસ્તેદાર આવ્યાની વરદી સાહેબને કહે છે)

મી૦ ડુલિટલ—ચિટ્‌નિસકું હમારે પાસ ભેજો.

પંચમખિખ૦—અચ્છા સાબ (શિરસ્તેદારને મોકલે છે.)

મી૦ ડુલિટલ—કૈવેલ ચિટ્‌નિસ, સબ કાગજ લાયાહૈ?

બગીરામ—હાં સાબ રજુ હૈ.

મી૦ ડુલિટલ—ઓ રાસકલ પટેલ બ્હોત ગુન્હેમે આયાહૈ એસા હમકુ માલુમ હોતા હૈ ઇસ બખત હમ ઉસકુ કભી નહીં જાને દેગા. ઉનને હમારે તંબુકે બાસ્ટે બરાબર તજવીજ નહીં કીયેલી હૈ.

બગીરામ—ખુદાવંદ, ઉસકેપર જરા રહેમ રખના ચઇએ! ઓ ગુન્હેગાર હોયગા લેકીન આપકે તાબેકા નોકરહૈ.

મી૦ ડુલિટલ—[હસીને] કુછબી બંડોબસ્ટ કીયાહૈ?

બગીરામ—(ગંભીરતાથી) ખુદાવંદ બંદોબસ્ત કયા કરે! ઓ કુછ પેસેવાલા નહીં હૈ. ફીર બી થોડા બ્હોત હોયગા સો આપકી જનાબમેં રજુ કરેગા.

મી૦ ડુલિટલ—(ગુસ્સે થઇ ટેબલપર હાથ અફાળીને)

શુ કેમ સુવર! તુમ બડા ચોર હે; તુમ સબ પૈસા તુમારી પાસ રખનેકુ મંગતા હે.હમે તુમારે વાસ્તે વરિષ્ટ સાબકું રપોર્ટ કરકે તુમકું બેતરફ કરાયગા. સચ્ચા બોલો.

બગીરામ—(ધ્રુજતો ધ્રુજતો) સાબ, હમ સચ્ચા બોલતા હે ઉસકા ભાઇ હમારે પાસ આયાથા ઉનને દાસો દેનેકે વાસ્તે કહા હે, સો મેં આપકે આગુ રજુ કરૂંગા.

મી૦ ડુલિટલ—(હસીને) શિરસ્તેદાર, તુમ ગભરાના મત, હમ તુમારે હકમે બ્હેતર કરેગા. સબ કાગજ ઇધર રખો. મેં ફાઇંડિંગ લિખકે આફીસકે બખતપર સુનાનેકે વાસ્ટે તૈયાર રખતા હું. તુમ ખાના ખાકે પીછા આના.

બગીરામ—બ્હોત ખુબ ખુદાવંદ.

[જાય છે)

અંક ૯ મો.

સ્થળ— કચેરી

પાત્રજન.

મી૦ ડી. ડુલિટલ મેડફેટ........	માજીસ્ટ્રેટ
બગીરામ	શિરસ્તેદાર
કંથડજી	પટેલ.
ગોબીદાસ	બાવો
જમનાબાઇ	રામકી
પંચમખિબમારખાં	નાયક.
હકુમતરાય	આરોપિનો મુખત્યાર
ધનસુખરાય	ફરિઆદીનો ,,

ઇગનીસ. ....સાહેબનો બટલર.

દરિઆવખાં. ....પોલિસનો સીપાઇ.

મુકરદમો જોવા આવેલા લોક વિગેરે-

મી૦ ડુલિટલ—(હકુમતરાયને) ઉવેલ, મુખત્યાર, તુમ કુછ તહોમતવાલે કે તરફસેં જાહેર કરનેકું મંગટા હૈ?

હકુમતરાય—નહીં ખુદાવંદ, સબ પુરાવા ઉપરસેં આપકી ખાત્રિ હો ગઇ હોયગી કી તોહમતવાલા બિલકુલ બેગુના હે સો આરોપમેંસેં મુકત હોયગા ઉસ બાસ્તેમેં આપ સાબકું કુછ જયાદે બોલકે તસ્દી દેનેકું ચહાતા નહીં.

મી૦ ડુલિટલ—ફરીયાદી તરફસેં મુખત્યાર કુછ બોલનેકુ મંગતા હે?

ધનસુખરાય—હાં ખુદાવંદ, ફિરીયાદ સચ્ચી હે લેકીન મેરા બિરાધર કહેતાહે ઉસ માફિક જો આપકે મનમે યું આયા હોવે કી આરોપી નિર્દોષ હે તો મેરી તરફસેં કહેનેકા ઇતના હે કી ઉસકી ચાલ ચલગત પરસેં ઔર ઓરતકી બાબતમે ઉસકા ગાંવમેં જો શાખ હે ઉસ પરસેં યે આદમી બરાબર તકશીરવાન હૈ ઐસા માલુમ હોતા હે. જાસ્તિ કહેના યહ હૈકી યે ઓરત જમનાબાઇ જીનને આપકે ખાવિંદકા ખોટા કીયા ઓર જો બેરાગીકે સાથ રહેનેકુ ગઇ. બહુરી ઉસકુભી છોડ દેકે પટેલકે હવાં જાકે રહી. ઉસકે કહેનેકે પર કુછ ભરોંસા રખનેકા નહીં હે; ફીર જેસી કોરટકી મરજી.

મી૦ ડુલિટલ.—[કોરટમાંથી ઉઠી પાસેના ચેમ્બરમાં જઇ) બોય! બટલર! ઇગનિસ! ડેમ સુવર બોલતા કયું નહીં? ખ્હા તયાર હે?

ઇગનિસ—હાં સાબ, લાતાહું.

મી૦ કુલિટલ—પહિલા પોર્ટવાઇન લાઓ.

ઇગનિસ—અચ્છા સાબ

(પોર્ટની બાટલી બોલી આપે છે ને ગ્લાસમાં નામીને પાય છે)

મી૦ કુલિટલ—(હોઠ મચમચાવીને) નાસ્ટા લાઓ

ઇગનિસ—બ્હોત અચ્છા સાબ.

મી૦ કુલિટલ નાસ્તો ખાઇ કોરટમાં આવે છે.

ચિરસ્તેદાર–અબી કુછ કરનેકા બાકી હે? સબ પ્રોસિડિંગ તયાર હે?

બગીરામ—હાં ખુદાવંત, અબી કુછ કરનેકા બાકી નહીં; આપકા ફેસલા ચઇએ.

મી૦ કુલિટલ૦— (બે હોઠ વચ્ચે પીછું પકડી જરા વિચારમાં હોય એવો દેખાવ કરી ફાઈડિંગ ઘસડી કાહાડે છે. હવેલ ચિટનિસ?—

બગીરામ—કયું ખુદાવંદ, આપ ઠરાવ લિખ રહે?

મી૦ કુલિટલ૦—હાં, સબકું ચુપ રખો; મેં બાંચતાહું

બગીરામ—નાયક?

પંચમખિખ—સાબ

બગીરામ—સબકુ ચુપ રખો.

(નાયક 'ચુપ' 'ચુપ' ઘોંઘાટ મત કરો' એમ બોલી કોરટમાં (તંબુમાં) ફરી વળી સહુને ચુપ રાખે છે)

મી૦ કુલિટલ૦—સુનો (એમ કહી અંગ્રેજીમાં નીચે પ્રમાણે ઠરાવ વાંચી જાય છે)

"From the evidence before the Court, viz: from the Statements, given by the accused and Rámki Jamnabai it is apparent on the one hand beyond all doubt that the said Rāmki is not the lawful wife of Bāvā Gebidās or the Plaintiff, and that to escape from the snares of a bad, lustful Bairāgi, the said Gebidās, whom she formerly took for a godly man, she has taken refuge in the house of the Patel or the accused of her own accord. On the other hand from the depositions of the witnesses for the Plaintiff, it is clear that, as far as the fair sex is concerned, the Patel holds a bad reputation in the village; but from the confused and hesitating manner in which they gave their depositions, the Court could positively perceive that their attempts at corroboriating and supporting the Statement of Bāvā Gebidās were quite groundless.

Under the above circumstances the Court directs that, under Section April Fool of the Blue Book, the Accused and the Plaintiff should be discharged and that, as the said Jamnabai does not legally belong to the accused nor is she found to be the Lawful wife of the Plaintiff, she should be disposed of as unclaimed property, that is to say she should put up at, and pay nocturnal visits to, the Magistrate's Tent in the Districts and Banglow at the Head Quarters until the bloom of youth and

flush of beauty fades away from her cheeks and her parts are solid swear well."

ભગીરામ—અબ સાબકા કયા હુકમ હે?

મી૦ ડુલિટલ—હમ ટુમકુ હિંદુસ્ટાનિમે સમજ પાડતા હે ઉસ માફિક ઠરાવકી મતલબ સબકુ સુનાના.

ભગીરાગ—હાં સાબ, આપ કહેના.

મી૦ ડુલિટલ—મેં કહેતા હું તુમ લિખ લેના.

ભગીરાગ—બ્હોત ખુબ, ખુદાવિંદ.

(સાહેબ કહે છે તે ભગીરામ લખતો જાય છે).

'યે કોરટકે બીચમેં ટો જો પુરાવા ટો રજુ હે— ૧૦ જુહે— માપના—તહોમતદાર ઓર રામકી જમનાબાઈકો જુબાનીસેં એક બાજુસેં ટો માલુમ ટો હોટા હૈ કી યહ રામકી ટો રામકીટો-બેશક બાવા ગેબીડાસકી ટો ફ્રીયાડી કી ટો ફાયડેસર ઓરટ નહીં હૈ, એન્ડ-એન્ડ-અને-ઓર ઉનને ઓ ખરાબ ચાલકે બેરાગીકે જુલમમેંસે બચનેકે બાસ્ટે ટો પટેલકે ટો ઘરમેં ઉસકી ખુશીસેં આશ્રય લીયા. ડુસરી બાજુસેં ટો ફ્રીયાડીકે શાહેદકી જુબાનીટો ઉપરસેં એસાટો ખુલા હૈકી ઓરટકી બાબટમેં ગાંવમેંટો પટેલકીટો આબરૂ બરાબર નહીં હૈ ઓર કોરટકું બરાબર ટો માલુમ હોટા હૈકી પટેલ અચ્છા આડમી નહીં હોયગા. લેકીન શાહેડોને જે શક ભરેલી ઘબસેં ટો શાહેડી ડી ઉસ પરસેં ટો ઐસા ડેખ પરટા હૈકી ઉનોને જો બાવા ગેબીડાસ ઓર—અઠવા-ફ્રીઆડીકી ટો જુબાનીકું પુસ્ટી ડેનેકે બાટર મ્હેનટ બી સો આધારકી સાપ ટો નહીં હે. યે સબ હકીકટ ઉપર ટો નજર ટો રખકે ભુરી હિટાબકાંટો અપ્રેલ કુલ કલમકે અઢારસેં કોરટ એસા હુકમ ફરમાટી હૈકી ટોહોમટડાર ઓર ફ્રયાડીકુંટો છોર ડેના ઓર યે જમનાબાઈ ફાયડેસર ટોહોમતડારકી માલીકીમેં બી નહીં હે ઓર ફ્રીયાડીકી પનીયત ઓરત નહીં ઠરતી હૈ- માપના બેદરમાલી માલ હે—ઈસ બાસ્ટે ટો જબ માજીસ્ટ્રેટ સાબકાટો

મુકામ પરગનેમે યા હોવે ટબ ટંખુમેં ઔર જબ સદર સ્ટે-
શનમેં હોવે ટબ બંગલેપર યા રાટકી નોકરીપર રહેવે;] ઐસી
નોકરી કબ ટબ બજાવેકી જબ ટક ઉસકી જુવાનીકા બં-
હાર ઔર ખુબ સુરતીકા રંગ ઔર કસ જાટા રેહેવે."

મી૦ ડુલિટલ—ફેવેલ શિરસ્ટા સબ લિખલિયા બરાબર?

બગીરામ—હાં ખુદાવંદ, આપ મેરી બોલીમેં સબ બાંચસુનાતાહું.

મી૦ ડુલિટલ૦—પઢો.

બગીરામ—નીચે પ્રમાણે વાંચે છે)

આ કોરટમાં જે પુરાવો રજુ છે ત ઉપરથી એટલે તહોમદાર તથા રામકી જમનાબાઇ એઓની જુબાની ઉપરથી એક તરફ એમ માલમ પડે છે કે એ રામકી બાવા ગેબીદાસની અથવા ફરીઆદીની કાયદેર ઓરત નથી, અને નઠારા તથા દુરાચરણી વેરાગીના જુલમમાંથી બચવાને તેણીએ પોતાની ખુશીથી પટેલના ઘરમાં આશ્રય લીધો છે. બીજી તરફ ફરીઆદીના શાહેદની જુબાની ઉપરથી એ તો ખુલ્લુ છે કે ઓરતોની બાબતમાં ગામમાં પટેલનો શાખો સારો નથી પણ જે શક ભરેલુ અને ગુચવણ ભરેલી રીતે સદરહુ શાહેદોએ કોરટની સમક્ષ જુબાની આપી તે ઉપરથી કોરટને એમ ચોકસપણે જણાયું કે તેમણે બાવા ગેબીદાસનું કહેવું પુરવાર કરી આપવાને જે પ્રયત્ન કીધા ત બિલકુલ આધાર રહિત હતા.

એ સઘળી બાબત ઉપર નજર રાખતાં બૂરી કીતાબની ૧૪ કુલ કલમને આધારે કોરટ ફરમાવે છે કે તહોમતદાર તથા ફરીયાદી એઓને છોડી દેવા જોઇએ; અને જમનાબાઇ મજકુર આરોપીની કાયદેસર ઓરત નથી તેમ તે ફરીયાદીની પણીયત બૈરી નથી એટલે બેતરમાલી માલ છે તેથી કોરટ હુકમ કરે છે કે જ્યારે માજીસ્ત્રેટ સાહેબની સ્વારી પ્રગણામાં હોય ત્યારે તેમને તંબુએ અને સદર સ્ટેશનમાં હોય ત્યારે બંગલે તેણીએ રાત રાતની નોકરી બજાવવી જોઇએ. એવી નોકરી તેણીએ ક્યાં સુધી બજાવવી કે જ્યાં

સુધી તેણીની જુવાનીનો બ્હાર અને ખુબસુરતીનો રંગ તથા કસ કાયમ રહે.

(ઠરાવ વંચાઇ રહ્યા પછી મી૦ ડુલિટલ મેડફેઠ કોરટના તંબુમાંથી ઉઠી બીજા તંબુમાં (ચેમ્બરમાં જાય છે.)

બગીરામ—નાયક, એ સબ કાગજ પતર સમાલકે રખના ઔર યે પેટી બંધ કરકે ઉસકી ચાવી, તુમ્હારે પાસઇ રખના.

પંચમખ્રિખ૦—અચ્છા સાબ.

બગીરામ—ભલા દેખોને સાબ કયા કરતેહેં. દો ચાર કાગજપર સહી લેનેકી હે.

નાયક—ભાઇ સાબ, સાબ તો ન્યુસપેપર બાંચતેહેં.

બગીરામ—સાબકું પુછદેખો કી મેં સહી કરાનેકું આઉ.

નાયક—હાં ભાઇ સાબ, પુછ આતાહું.

(નાયક બીજા તંબુમાં જાય છે).

મી૦ ડુલિટલ૦—(પંચમખ્રિખમારખાંને જોઇને) ઉવેલ નાયક, કયા મંગટા હે?

નાયક—દુસરા કુછ નહીં સાબ, શિરસ્તેદાર સહી કરાનેકે વાસ્તે આનેકુ મંગતા હે.

મી૦ ડુલિટલ—આનેદો.

નાયક—(કચેરીના તંબુમાં આવીને) ભાઇ સાબ, સહીકે કાગજ લે જાઓ.

(બગીરામ સાહેબની સહી લેવા બીજા તંબુમાં જાયછે).

મી૦ ડુલિટલ૦—(છેલ્લાં કાગળિયાં ઉપર સહી કરતાં) અબ આફીસ બંધ કરો ઔર મેં શિકારપર જાનેકા હું ઉસ બાસ્તે કલભી આફીસ બંધ રહેગી; પરસુકુ નોજ ગોધાવી મુકામપર દસ બજે કચેરીમેં હાજર રહેના.

બગીરામ—બહોત અચ્છા સાબ.

(આફીસના તંબુમાં આવી સીપાઇઓને મુકામ ઉઠાવવા વિગરેની વરદી આપી કારકુન સાથે ઉતારે જાય છે.

સમાપ્ત.

જાહેર ખબર.

આ પુસ્તક નીચે લખેલે ઠેકાણેથી મળશે.

કિંમત. રૂ. ૦-૭-૦.

અમદાવાદ.	મનવંતરાય મણીરાય. કુરકાળ સેક્રેટરી કુસુમગુચ્છ ઠે. રાયપુર આકાશેઠના કુવાની પોળ.
સુરત.	ગ્રંથ કર્તા પાસેથી.
નડીઆદ.	સંકરલાલ કેશવલાલ ઠે. નાગરવાડામાં અથવા હાઇસ્કુલમાં.
વડોદરા.	મણીલાલ ચુનીલાલ. ઠે. ઘંટીઆળાની પોળ.
સીધપુર.	કનૈયાલાલ રામરાય, બુકીંગ કલાર્ક, સીધપુર સ્ટેસન.

કુસુમગુચ્છ નામનું રસીક, બોધક માસીક ચોપાનીયું સારા લેખકોની કલમથી લખાય છે. પ્રગટ કરનાર શ્રી બાળનાગરહિત સભા, તેનું લવાજમ વર્ષ અગાઉના ૦-૮-૦ પોસ્ટેજના ત્રણ આના જુદુ. જેને આ ચોપાનીયું રાખવાની મરજી હોય તેણે મને પોષ્ટપેડ પત્રથી લખી જણાવવું.

અમદાવાદ રાયપુર. } મનવંતરાય મણીરાય, કુરકાળ એડીટર કુસુમગુચ્છ.